

ה' של כפינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהוב ציון

ב.
"ש'ש' מפתחות לא
נמסרו לשליח"

מתי כן נמסרים המפתחות

הקשה הגאון רבי יהודה רוזאניס בעל ה'משנה למלך', בספרו 'פרשת דרכים' (דרוש כא), ממאי דאיתא ב'בא מציעא(פה:), מה שעשה אברהם ע"י עצמו ואקחה פת לחם, פרע לו הקב"ה ע"י עצמו, הנני ממטיר לחם וכו', הא לאו הכי היה פורע ע"י שליח. ויש לתמוה בזה ממאי דאמרינן בפ"ק דתעניות א"ר יוחנן שלושה מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא שלא נמסרו ביד שליח כו', במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב פותח את ירך וגו', והקשו ורבע יוחנן מאי טעמא לא קאמר לה להאי, אמר לך רבי יוחנן גשמים נמי היינו פרנסה, ע"כ. משמע דמפתח של פרנסה לא נמסר לשליח אלא הוא בידו של הקדוש ברוך הוא דווקא. והמן, פשיטא דהוי פרנסה, וכדאמרינן בפ"ק דתעניות, א"ר יוחנן מטר בשביל יחיד דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו', פרנסה בשביל רבים דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ע"כ. הרי דהמן הוי פרנסה, וא"כ היכי אמרינן דבשביל אברהם נתן ה' המן בעצמו ולא ע"י שליח, תיפוק ליה דמפתח של פרנסה הוא בידו של הקדוש ברוך הוא ולא נמסר לשליח. והרי מפתח פרנסה ביד הקב"ה.

ורבנו יוסף חיים בבן יהוידע כתב: "ונראה לי בס"ד אין הכי נמי בדרך אקראי אפשר שתהיה הפרנסה ע"י שליח, כמו שמצינו שבדרך אקראי ניתן מפתח הגשמים ואח"כ מפתח תחיית המתים לאלהיו זכור לטוב. ואין להקשות על זה ממה שאמרו רז"ל על פסוק (דברים לב, יג) וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור, שהיה זה ע"י מלאך, דאין זו פרנסה לכללות ישראל אלא של קטנים יחידים, ומערבאי איירי בפרנסה כוללת לרבים שהוא לכל ח"י."

ומרן רבנו זי"ע במאור ישראל כאן תירץ: "ולא קשה מידי, דלפירוש רש"י דווקא שלשת המפתחות יחד לא נמסרו לשליח, ולתוס' דווקא לעולם, וכאן מפתח פרנסה למ' שנה

תירץ מרן החיד"א בספר יעיר און (מע' צ אות א). אלא שהעיר שבספר יוחסין (בתולדות האמוראים אות צ) כתב לחלוק על רש"י, והביא ראיות רבות דהש"ס קאמר צורבא מרבנן אף על גדולי הדור. ונמשך אחריו הגאון בעל סדר הדורות, ואף שיש לדחות קצת מהראיות, מ"מ מפשטי השמועות נראה דקאמר צורבא מרבנן אפילו על גדול. וכן מדברי הערוך נראה שאינו מפרש כרש"י. וכן מדברי הנימוקי יוסף פרק מי שמת בההיא דרב ספרא משמע שאינו מפרש כרש"י. והביאו מרן בחו"מ (ס' רפז). וכן נראה מדברי מהרש"ל דלא סבר כרש"י. ע"כ. וכ"כ עוד החיד"א בברכי יוסף חו"מ (ס' טו סק"ג) בד"ה אמנם אעיקרא י"ל וכו'. ושם העיר על דברי השבות יעקב הנ"ל, מדברי האחרונים הנ"ל. וכתב שם בד"ה ובדין לאפוכי בזכותיה וכו', דלדין דאזלינן בתר מרן, אין צורך בזה, כי מרן לא סבירא לי מ"ש מהרי"ו שאין דין ת"ח בזה"ז, ולכן כתב כל הדינים שבש"ס דלגבי תלמידי חכמים וכו'. ע"ש. וע"ע בספר נזירות שמשון (סי' תכ) בעניין מה שאמרו אין מועד בפני ת"ח, שגם בזמן הזה הדין כן, וכמו שאמרו ב"ה (כה): יפתח בדורו כשמואל בדורו. ע"ש. וכ"כ המהרש"ל (פ"ב דב"ק סי' ה). ועתה ראיתי בשו"ת מהר"י מברונא (סי' קב) שכ' לפרש צורבא מרבנן היינו החשוב ביותר שבתלמידי חכמים, ולשון צורבא היינו שנגמרה כל צורתו ונתמלא תורה, כההיא דביצה (ז). ביעי דצריבן, פירוש שנגמרו, ומעלו טפי משאר ביעי וכו'. וע' בשו"ת מעשה אברהם (חלק חו"מ סי' ג, דף קעט ע"ב). ודו"ק."

ה:

"יעקב אבינו לא מת"

מדוע דווקא יעקב ולא אברהם ויצחק

כתב הגרי"ח סופר שליט"א בספרו הדר יעקב (ח"ב סי' כב): "ראיתי לגאון המובהק רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו בית האוצר ח"א (כלל א' אות ד' ואות כ') שכתב: "אברהם אבינו ויצחק

הווה ליה דבר קצוב. שוב ראיתי שכ"כ שיח יצחק על חגיגה, (בקונטרס חדות יעקב תענית ב.). ובמה שאמר רבי יוחנן (לקמן ב:) גשמים היינו פרנסה, הקשה הרב פרשת דרכים (דרוש כא), דהאי רבי יוחנן עצמו אמר לקמן (ט), מטר בשביל יחיד, פרנסה בשביל רבים, הרי שיש הפרש בין מטר לפרנסה, וכן הקשה בספר גבורות ארי, ותירץ בספר מרומי שדה שמכל מקום לעניין זה הם שווים, שהם תלויים בידו של הקב"ה, מכיוון ששניהם עסק של פרנסה, והש"ת לבדו נותן לחם לכל בשר. ודו"ק."

ד.

"האי צורבא מרבנן"

גדר צורבא מרבנן

פירש רש"י: "צורבא מרבנן - בחור חריף, כמו (בביצה ז). ביעי דצריבן. אבל ת"ח זקן לא קרי ליה צורבא, אלא ההוא מרבנן קרי ליה."

וכתב מרן רבנו זי"ע במאור ישראל: "עיין בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' קמד) בענין קדימת תלמיד חכם בבית דין קודם לשאר בעלי דינים, שהסמ"ע (סי' טו סק"ד) כ' שאין קדימה בזה לתלמיד חכם שבזמן הזה. והב"ח כתב שלעניין זה חיבת התורה במקומה עומדת גם בזמן הזה, וכתב השבות יעקב, ונראה לי שמכיוון שהמקור לדין כיוצא בזה בשבת (ק"ט), אמר רבא תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא, לא מזיגנא רישאי אבי סדיא עד דמהפכנא בזכותיה. וצורבא מרבנן היינו בחור חריף, כמו שפירש רש"י (בתענית ד.). אם כן אף בזמן הזה שאין דין תלמיד חכם ממש, מ"מ יש להם דין בחור חריף על כל פנים. והוא הדין לעניין קדימה, ששניהם נאמרו ביחד בש"ע חו"מ (ר"ס טו). עכ"ד.

"והנה הגר"מ בירדוגו בספר פיתוחי חותם הקשה על פרש"י מברכות (יט). גבי שמואל, שאני צורבא מרבנן דקב"ה תבע ביקריה, אף שהיה זקן כשנפטר. ולא קשיא מידי, שלא אמרו דבר זה על שמואל במיוחד, אלא הוא דבר כללי שהיה מקובל בידי חכמים. וכן

האם בזמננו יש היתר לדבר בשעת הסעודה

"אין מסיחין בשעת הסעודה" (ה:)

בסוגייתנו מבואר שאין משיחין בסעודה מחשש שמא יקדים קנה לוושט, כיון שכשיוצא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן. וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח סי' קע"א).

ודנו הפוסקים אם בימינו יש היתר בדבר לדבר בשעת הסעודה, כיון שכבר נהגו העולם בכך, וכדברי מרן החיד"א (ברכי יוסף שם סק"א) שכל ימיו נצטער על זה שראה לחכמים זקנים שאינם נזהרים בזה, ושהתהלך בין קדושים חסידי דורו ואדם מהם לא זכר להיזהר בזה, ושנות דור ודור הם מדברים בשעת הסעודה ואינם ניזוקים מזה, והזקנים מעידים שגם לא שמעו מזקניהם להיזהר בזה.

והפרישה (סי' קע"א) כתב שיש לומר שדווקא בזמננו שהיו אוכלים בהסיבה על צד שמאל והוושט היה למעלה והקנה למטה, וכשהיו מדברים היה נפתח הכובע שעל הקנה והיה האוכל יכול להיכנס לתוכו והיו באים לידי סכנה, לכן אמרו שאין משיחין בשעת הסעודה. מה שאין כן בזמננו שאין יושבים בהסיבה אלא זקופים, ואין לחשוש לכניסת האוכל לקנה ולכן יכולים להשיח בשעת הסעודה. וסיים הפרישה וכתב שמכל מקום לא מצא חילוק זה בשום מקום.

ומרן החיד"א (ברכי יוסף שם) כתב שכשראה את דברי הפרישה נתיישרה דעתו, שעל פי היתר זה נהגו להשיח היום בסעודה כיון שאין יושבים בהסיבה אלא זקופים, וכתב לפי זה שבלייל הסדר שיושבים בהסיבה צריך להיזהר שלא להשיח בסעודה כיון שבישיבה בהסיבה יש לחשוש לקדימת קנה לוושט וכדברי הפרישה. אך בשיורי ברכה (שם) חזר בו החיד"א וכתב שכיון שהפרישה עצמו כתב שלא מצא חילוק זה בשום מקום, קשה לסמוך על קולא זו וגם מדברי השו"ע שפסק הלכה זו שאין משיחין בסעודה אף שבזמננו כבר לא נהגו לאכול בהסיבה (או"ח סי' קס"א), מוכח שגם בישיבה שלא בהסיבה אין להשיח בסעודה. וכן נקט בפרי מגדים (שם א"א סק"א) שגם בזמננו שאין יושבים בהסיבת שמאל - אין להשיח בסעודה.

אמנם מדברי מרן רבנו ז"ע בשו"ת יביע אומר (חלק ה אורח חיים סימן טז) משמע דבכל השנה אין צריך להיזהר בזה, עיי' שם.

אבינו, לא יצאו מכלל בני נח, אבל יעקב אבינו יצא מכל בני נח, והוא על פי מאמרם במסכת שבת (קמ"ה ב'): "אמר רבי יוחנן מפני מה גויים מזהמין, שלא עמדו על הר סיני, שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן גויים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן וכו', ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשיו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי.

"וביאור הדברים, דרבי אבא בר כהנא סובר דמיעקב אבינו הייתה תחילת מתן תורה כיון דפסקה זוהמת ישראל כבר היו ראויים לקבל תורה, אבל רבי יוחנן סובר דמסיני פסקה זוהמא ולכן לא היה מתן תורה מקודם, ובהא נחלקו רבי יהודה ורבנן בחולין (ק:) דרבי יהודה סבר כרבי אבא בר כהנא דמיעקב אבינו פסקה זוהמא, ולכן מיעקב אבינו הייתה התחלת מתן תורה, דכיון דפסקה זוהמא כבר היו ראויים לקבל התורה, אבל רבנן סוברים כרבי יוחנן דמסיני פסקה זוהמא, ולכן לא היתה נתינת התורה קודם לכן.

"והיינו נמי יעקב אבינו לא מת, דאברהם ויצחק לא יצאו מכלל בני נח כנ"ל, אבל יעקב יצא, וביעקב יש שני עניינים, הראשון שהיה נחשב איש ישראל פרטי, והשני שהייתה לו מדרגת 'כלל ישראל', כיוון שלא היה אז ישראל זולתו והוא היה הישראל הראשון ואחר ראשית כולל כל דבר כנודע, היינו יעקב אבינו לא מת דבמדרגה הכללית אשר לו שהיה נחשב 'כלל ישראל', בזה לא היתה מיתה וסילוק, דרק יעקב הפרטי מת, אבל מדרגת הכלל אשר הייתה לו לא נסתלקה, והוא על דרך אמרם (הוריות ו.) אין מיתה בציבור." עכת"ד.

ועם דבריו ז"ל, "דמיעקב אבינו הייתה תחילת מתן תורה, כיון דפסקה זוהמת ישראל כבר היו ראויים לקבל תורה", מבין אני עומק מאמר רז"ל אשר הביא החסיד רבנו יוסף יעבץ ז"ל בביאורו היקר למסכת אבות (פ"א מ"א): "אמר משה קבל תורה מסיני, כי אילו היה הדור ראוי קבלוה קודם, כמאמר ז"ל ראוי היה יעקב אבינו

שתינתן תורה על ידו, ודו"ק היטב.

ז.

"חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים"

כוח הלומדים תורה בחברותא

כתב רבנו הרי"ח בבן יהוידע: "נראה לי בס"ד, הכתוב אמר (בראשית כז, כב) 'הקול קול יעקב והידיים ידי עשו', ודרשו רז"ל כשהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשו. ומה שכפל את הקול היינו לרמוז שצריך להיות הלימוד בשנים, שהם

שני קולות, אז יש בהם כח לבטל כח הידיים של עשו שהוא החרב, והיינו כי שני פעמים קו"ל הוא מספר מאתיים שבעים ושתים, וחרב מספרו מאתיים ועשר, ויש בו שני נקודות של סגו"ל שמשפרם ששים, (א"ה יחא"צ: כונתו דסגול צורתו יו"ד, אם כן כל נקודה בסגול היא עשר, ושלושת נקודותיו הם שלושים ופעמיים סגול עולה ששים). ועם הכולל שלהם הם ששים ושתים, הרי סך הכל של חרב ונקודותיו הוא מאתיים שבעים ושתים, ולכן צריך שתי פעמים קול משני תלמידי חכמים לבטל החרב, ועל כן כיון שלומדים יחידים ואין להם צירוף שתי פעמים קול לבטל החרב, אז הוא חרב על שונאיהן וכו'. ונראה לי חרב אותיות חבר, שאם לומד עם חבר ניצול מן חרב."